

Голові разової спеціалізованої вченої ради PhD 11689

Запорізького національного університету,

доктору юридичних наук, професору

Колпакову В.К.

Рецензія

рецензента – доктора юридичних наук, професора Курінного Євгена Володимировича на дисертацію Галаєвського Юрія Васильовича на тему «Організація системи судів в особливих умовах воєнного стану в Україні: правовий аспект», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність обраної теми дисертації зумовлена різким загостренням потреби у належному функціонуванні судової влади в умовах тривалого воєнного конфлікту, що поставило перед українською правовою системою низку безпрецедентних викликів. Запровадження та тривале діяння воєнного стану призвели до істотних змін у конституційно-правових, адміністративно-правових та процесуальних механізмах здійснення правосуддя, що потребує глибокого наукового осмислення і практичного обґрунтування.

В умовах воєнного стану традиційні підходи до організації та діяльності судів зазнали істотних трансформацій: значно ускладнились доступ до правосуддя, забезпечення безпеки судових інституцій та учасників процесу, відбувається інтенсивна адаптація судової практики до надзвичайних обставин, що не завжди має відповідну нормативно-правову регламентацію. Нерідко виникають ситуації, коли застосування загальних правових норм у сфері судочинства потребує тлумачення або спеціального правового регулювання з урахуванням воєнних реалій.

У цьому контексті вивчення організаційної моделі судової системи, аналіз існуючих правових механізмів її адаптації до умов воєнного стану, оцінка ефективності впроваджених змін, а також вироблення пропозицій щодо

вдосконалення законодавства мають не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення, що сприятиме забезпеченню стабільності правової системи, гарантуванню верховенства права, доступу до ефективного правосуддя і захисту конституційних прав і свобод громадян навіть у складних умовах збройної агресії.

Таким чином, дослідження правових аспектів організації судів в умовах воєнного стану є своєчасним, обґрунтованим і необхідним як для подальшого розвитку юридичної науки, так і для практичного зміцнення судової системи України в період як безпосередніх військових загроз, так і під час поступового переходу до післявоєнного відновлення правового простору.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Рецензування дисертаційного дослідження Ю.В. Галаєвського дало підстави для висновку, що робота є логічно структурованою та базується на результатах аналізу значного масиву нормативно-правових актів, матеріалів судової практики, а також наукових праць із загальної теорії держави і права, конституційного, адміністративного та процесуального права. Дисертація становить самостійну наукову працю, в якій відображено результати проведеного автором комплексного дослідження.

Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки й пропозиції одержано здобувачем унаслідок критичного опрацювання та безпосереднього використання у роботі нормативно-правових джерел, доктринальних підходів і практичних матеріалів, що стосуються організації та функціонування системи судів в особливих умовах воєнного стану в Україні. Робота вирізняється комплексністю, послідовністю викладу, чітким визначенням об'єкта і предмета дослідження, належною кореляцією поставленої мети із завданнями та логікою їх розв'язання.

Належний рівень наукової обґрунтованості та практичної значущості отриманих результатів, які у концентрованому вигляді відображені у сформульованих здобувачем положеннях, висновках і рекомендаціях, забезпечено методологічним і теоретичним підґрунтям вихідних позицій

дослідження; застосуванням комплексу наукових методів, адекватних об'єктові, предметові, меті та завданням роботи; використанням сучасних напрацювань юридичної науки та широкої джерельної бази; а також апробацією ключових ідей і положень дослідження. Вдалий добір методів наукового пізнання, системний аналіз і синтез наукової літератури, законодавства та узагальнення отриманих матеріалів щодо правових механізмів забезпечення безперервності здійснення правосуддя, доступу до суду, організаційної спроможності судових установ і гарантій прав учасників процесу в умовах воєнного стану дали змогу автору результативно розв'язати поставлені завдання.

Достовірність одержаних результатів підтверджується не лише їх науковою новизною та значенням як системи сформованих здобувачем положень, що сприяють заповненню окремих прогалин у правовому регулюванні організації судової влади в умовах надзвичайних правових режимів, а й їх практичною затребуваністю на сучасному етапі. Зокрема, висновки та рекомендації можуть бути використані для вдосконалення чинного законодавства та підзаконного регулювання у частині, що стосується організації роботи судів, процедурної адаптації судочинства, забезпечення кадрової, інформаційної та безпекової спроможності судової системи, а також формування ефективних управлінських рішень у сфері правосуддя під час воєнного стану та в період післявоєнного відновлення. Проведене дослідження є результатом власних наукових напрацювань автора і становить обґрунтовану спробу визначення пріоритетних напрямів підвищення ефективності організації системи судів в Україні в особливих умовах воєнного стану з урахуванням правових гарантій верховенства права та захисту прав людини.

Основні положення роботи знайшли відображення у 7 наукових працях, з них – у 3 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, та у 4 матеріалах і тезах доповідей на наукових конференціях.

Здійснений аналіз дисертаційного дослідження та наукових публікацій здобувача дає підстави стверджувати про належний рівень обґрунтованості отриманих результатів у галузі адміністративного права, їх теоретичну цінність

і практичну значущість у межах реалізації поставленої мети та визначених завдань дослідження. Це свідчить про високий науковий рівень виконаної роботи, що, зокрема, підтверджується відповідністю кількості та змісту наукових публікацій вимогам, установленим чинним законодавством України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексних наукових досліджень, присвячених вивченню проблем встановлення правових аспектів організації системи судів в особливих умовах воєнного стану в Україні, широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності суб'єктів публічної адміністрації.

У результаті дослідження сформульовано й умотивовано низку нових наукових положень, рекомендацій та висновків, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

уперше:

- обґрунтовано авторську пропозицію щодо перерозподілу низки бюджетно-організаційних повноважень з ВРП до ДСА як спеціалізованого органу організаційно-фінансового забезпечення судів, а також запровадження адміністративної відповідальності за невиконання рішень органів суддівського самоврядування;
- доцільність запровадження на законодавчому рівні інституту планів безперервності діяльності судів (continuity plans) у надзвичайних умовах як елементу судової безпеки, що дозволяє забезпечити стає функціонування судової влади навіть за умов воєнного стану та масових загроз життю і здоров'ю учасників судового процесу;
- визначено та концептуально обґрунтовано необхідність законодавчої інституціоналізації інституту модельних судів в Україні шляхом ухвалення окремого нормативно-правового акта, який би: закріплював правовий статус модельного суду; встановлював чіткі критерії його відбору та функціонування; визначав механізми трансляції напрацьованих модельних рішень на всю судову

систему; інтегрував вимоги воєнного стану, цифрової трансформації та безбар'єрності як обов'язкові елементи модернізації судової влади.

удосконалено:

- підходи до розуміння типології ризиків (кадрових, бюджетних, інфраструктурних, репутаційних), що дозволило описати воєнний стан не лише як зовнішній фон, а як правову та організаційну рамку, яка трансформує зміст і пріоритети судового адміністрування;

- розуміння інституційної стійкості судової влади в умовах воєнного стану, яка конкретизує вимоги до нормативного, організаційного та технічного забезпечення безперервності правосуддя;

- підходи до розмежування допоміжних (асистивних) функцій штучного інтелекту та сфер, де його використання має бути обмежене в організації судової влади, що базується на формулюванні системних вимог до модернізації Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (що модифіковано у Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему) як ключової інфраструктурної основи цифрового правосуддя та євроінтеграційних процесів України;

дістали подальшої розробки:

- зміст концептуальної моделі «антикризового забезпечення судів», що поєднує інструменти добору й мобільності суддів, спеціальні бюджетні механізми, стандарти відновлення судової інфраструктури та посилену перевірку доброчесності в умовах збройної агресії;

- зміст процесів поетапного відновлення військової юрисдикції в Україні, який має поєднувати: 1) тимчасове запровадження спеціалізації суддів загальних судів щодо військових справ; 2) поступове формування трирівневої системи військових судів, інтегрованих до судоустрою загальної юрисдикції; 3) нормативне закріплення юрисдикції військових судів із пріоритетним зосередженням на військових кримінальних правопорушеннях та публічно-правових спорах за участю військовослужбовців із урахуванням міжнародних і європейських стандартів у сфері правосуддя.

У дисертації сформульовано низку інших положень, висновків і пропозицій, реалізація яких у національному правовому просторі сприятиме розв'язанню важливих завдань теоретичного й прикладного характеру у сфері організації та функціонування судової системи в умовах воєнного стану, що засвідчує цілісність і завершеність проведеного дослідження, а також вагомість і належний рівень наукової новизни отриманих Ю.В. Галаєвським результатів.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Рецензоване дослідження базується на аналізі та характеристиці вагомих, ґрунтовних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних представників адміністративного права, присвячених проблематиці розуміння сутності організації та функціонування судової системи в умовах воєнного стану.

Нормативну основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, а також інші підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють організацію та функціонування системи судів, здійснення правосуддя й особливості реалізації судової влади в умовах воєнного стану. Обґрунтування авторських висновків і пропозицій щодо визначення напрямів удосконалення правового забезпечення організації судової системи в особливих умовах воєнного стану здійснено з урахуванням практики законодавчого врегулювання відповідних питань у зарубіжних державах.

Теоретичне підґрунтя дослідження склали положення науки теорії держави і права, конституційного та адміністративного права, а також процесуального права, у частині, що стосується організації судової влади, функціонування судової системи та забезпечення реалізації права на справедливий суд в умовах надзвичайних правових режимів.

Емпіричну базу дослідження становлять дані щодо стану правового регулювання організації та діяльності судів в Україні в умовах воєнного стану, матеріали правозастосовної та судової практики, а також узагальнення діяльності органів судової влади в період дії особливого правового режиму.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими з позицій логіки й методології наукового дослідження. Їх отриманню передувала значна робота з аналізу нормативно-правових актів, матеріалів правозастосовної практики, а також вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, у яких висвітлюються проблеми правового забезпечення організації та функціонування системи судів в особливих умовах воєнного стану в Україні. Високий ступінь вірогідності та наукової аргументованості результатів дослідження забезпечено використанням широкої джерельної бази, узагальненням практичних матеріалів і застосуванням комплексу наукових методів, адекватних об'єктові, предметові, меті та завданням роботи. Зокрема, автор демонструє належне володіння формально-юридичним, системно-структурним і структурно-функціональним методами наукового пізнання, а також прийомами логічного аналізу та синтезу.

Обґрунтованість і достовірність результатів дисертаційної роботи Ю.В. Галаєвського зумовлені належним та якісним добром емпіричної бази дослідження. Автором опрацьовано значний масив нормативно-правових актів і суттєву кількість наукових джерел, що дозволило комплексно висвітлити проблематику організації роботи судів, забезпечення доступу до правосуддя, безперервності здійснення судочинства, гарантій процесуальних прав учасників та належних організаційних умов діяльності судових установ у період дії воєнного стану. До чинників, що визначають достовірність і обґрунтованість проведеного дослідження, слід віднести й вдало обрану структуру дисертації, яка відображає внутрішню логіку викладу матеріалу та дала змогу автору сформулювати низку важливих наукових положень, висновків, пропозицій і рекомендацій.

Отже, завдання, визначені автором для досягнення поставленої мети, виконані на належному методологічному рівні, що підтверджує оволодіння Ю.В. Галаєвським методологією наукової діяльності та здатність здійснювати

комплексні дослідження у сфері правового забезпечення функціонування судової системи в умовах воєнного стану.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані у дисертації висновки, положення та рекомендації можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальшого опрацювання теоретичних і прикладних проблем правового забезпечення організації та функціонування системи судів в особливих умовах воєнного стану, зокрема щодо гарантій безперервності здійснення правосуддя, доступу до суду та дотримання стандартів справедливого судового розгляду;

правотворчій та правозастосовній діяльності – результати дослідження містять низку пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та підзаконного регулювання у частині організації діяльності судів, процедурної адаптації судочинства в умовах воєнного стану, забезпечення безпеки судових установ і учасників процесу, цифровізації судових процедур та належного організаційного супроводу здійснення правосуддя; наведені рекомендації можуть бути використані органами державної влади та органами суддівського врядування для підвищення ефективності управлінських і організаційних рішень у сфері функціонування судової системи в період воєнного стану та післявоєнного відновлення;

навчальному процесі – під час викладання та підготовки навчально-методичних матеріалів із дисциплін «Адміністративне право України», «Конституційне право України», «Судоустрій України», «Адміністративне судочинство», «Організація діяльності судових та правоохоронних органів», а також у межах спецкурсів, присвячених правовим режимам надзвичайного характеру та забезпеченню прав людини в умовах воєнного стану.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційна робота Галаєвського Юрія Васильовича на тему «Організація системи судів в особливих умовах воєнного стану в Україні: правовий аспект» має структурований комплексний характер, що відповідає вимогам, викладеним у

нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти та науки України, зокрема Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 р. № 283) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертація Ю.В. Галаєвського складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

В анотації рецензованого дослідження, виконаного Ю.В. Галаєвського, викладено його положення наукової новизни, досягнуті висновки та пропозиції із встановлення напрямів забезпечення ефективності підходів для розуміння сутності організації та функціонування системи судів в особливих умовах воєнного стану в Україні.

У вступі автор обґрунтовує актуальність здійсненого дослідження, визначає його об'єкт, предмет, мету та завдання, окреслює зв'язок дисертаційного дослідження із науковими програмами, планами, темами. Також положення вступу дисертації Ю.В. Галаєвського містять у своєму змісті обґрунтування джерельної та теоретичної бази здійснених наукових пошуків, оприлюднення методології наукового пізнання, що дозволило її авторці досягти виконання поставленої мети та наукових завдань.

У розділі 1 «Теоретико-правові засади роботи судів» Ю.В. Галаєвського встановлено, що правову основу для застосування Угоди про асоціацію формує стаття 9 Конституції України, де визначено, що: «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». З'ясовано, що задля забезпечення роботи суддів в умовах воєнного стану на виконання Угоди про Асоціацію було вжито такі заходи: проведено відбір на вакантні посади членів ВРП; відновлення

роботи служби дисциплінарних інспекторів у ВРП; відновлення розгляду ВРП дисциплінарних скарг на суддів; завершення чергового етапу кваліфікаційного оцінювання суддів; призначення Президентом України 367 кандидатів на відповідні посади в судах; обрання нового складу Громадської ради міжнародних експертів для проведення конкурсів на посаду судді; оголошення добору кандидатів на посаду судді місцевого суду з урахуванням 1 800 прогнозованих вакантних посад суддів у місцевих судах; продовження конкурсу на зайняття 25 вакантних посад суддів у Вищому антикорупційному суді.

У розділі 2 «Сутнісно-змістова характеристика організації роботи судів в умовах воєнного стану» здійснено комплексний аналіз трансформації організації роботи судів після запровадження воєнного стану 24 лютого 2022 р., що дало змогу виявити як сильні, так і вразливі сторони інституційної спроможності судової влади. Використано поєднання нормативно-правового, організаційного та емпіричного матеріалу (законодавство, акти органів суддівського врядування, статистичні дані, свідчення представників судової системи), що дозволило не обмежуватися суто формальною характеристикою правового режиму, а простежити реальний механізм пристосування судів до умов повномасштабної війни. Описано первинний нормативний базис функціонування судів в умовах воєнного стану, у якому ключовими стали норми Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Підкреслено, що законодавець свідомо виходив із презумпції безперервності здійснення правосуддя: заборона ліквідації чи зупинення повноважень судів, створення надзвичайних судів, скорочення чи прискорення форм судочинства. Водночас уже перші тижні війни продемонстрували, що формальної заборони припиняти діяльність судів недостатньо без наявності детально розроблених механізмів реагування на реальні воєнні загрози.

У розділі 3 «Напрями удосконалення правових та організаційних засад роботи судів в умовах воєнного стану» для українського контексту досліджено основні етапи становлення цифрового правосуддя: запровадження Концепції розвитку штучного інтелекту, формування нормативної бази щодо ЄСІКС,

поетапний запуск її модулів («Електронний кабінет», «Електронний суд», підсистема відеоконференцзв'язку, модуль взаємодії з іншими державними реєстрами). Встановлено, що, попри відставання від провідних європейських держав, Україна демонструє динамічний прогрес: збільшується кількість користувачів електронних сервісів, зростає обсяг поданих у цифровій формі процесуальних документів, розширюється дистанційна участь у судових засіданнях. На основі опису прикладів використання штучного інтелекту в українському правосудді (система «Касандра», База правових позицій ВС з елементами генеративного ШІ) та визначено їх потенціал для оптимізації пошуку судової практики, економії часу суддів і правників, підвищення передбачуваності правозастосування. Водночас встановлено наявність суттєвих ризиків, пов'язаних з можливістю генерування недостовірної інформації, маніпулювання даними, підриву незалежності судової влади через алгоритмічний дизайн ІТ-систем.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Ю.В. Галаєвського, варто вказати на певні дискусійні положення:

1. Звернення до зарубіжних моделей організації судової системи в умовах воєнного стану, здійснене в підрозділі 3.1, загалом є доречним, однак для посилення наукової переконливості доцільно виразніше визначити: критерії добору держав для порівняння, параметри зіставлення (безперервність правосуддя, евакуація судів, дистанційні процедури, фінансування, дисциплінарні механізми), межі застосовності висновків до української правової системи;

2. Пропозиція автора, висунута у підрозділі 1.2, щодо розширення адміністративної відповідальності за невиконання рішень органів суддівського самоврядування, а також ідея створення регіональних дисциплінарних комісій потребує глибшого обґрунтування крізь призму конституційних принципів поділу влади, незалежності суду, юридичної визначеності, а також узгодженості

з моделлю дисциплінарної відповідальності суддів, закріпленою у профільному законодавстві;

3. Визнаючи важливість цифровізації та «комбінованого» режиму роботи, автору доцільно ширше розкрити ризики (кібербезпека, автентифікація учасників, рівність сторін, збереження таємниці нарадчої кімнати, конфіденційність даних, стабільність зв'язку) і запропонувати стандартизовані компенсаторні гарантії.

Висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження, виконаного Ю.В. Галаєвським, а мають переважно дискусійний характер і можуть слугувати підґрунтям для подальшої наукової полеміки з порушених у роботі питань.

Ознайомлення зі змістом і результатами дисертаційного дослідження дає підстави стверджувати, що дисертація Ю.В. Галаєвського є самостійною, завершеною науковою працею, у якій запропоновано оригінальний авторський підхід до розкриття проблематики організації системи судів в особливих умовах воєнного стану в Україні у правовому вимірі, а також сформульовано низку науково обґрунтованих висновків і практично орієнтованих рекомендацій.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що дисертаційне дослідження на тему «Організація системи судів в особливих умовах воєнного стану в Україні: правовий аспект» є цілісною та логічно побудованою науковою роботою, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати та запропоновано вирішення наукової проблеми, що полягає у комплексному аналізі стану правового забезпечення функціонування судової системи в умовах воєнного стану та визначенні перспектив його удосконалення з метою забезпечення безперервності здійснення правосуддя, доступу до суду й належної реалізації конституційних гарантій права на справедливий суд.

Дисертація відповідає вимогам, визначеним Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями), а

також Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

З огляду на викладене, здобувач – Галаєвський Юрій Васильович – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного
та адміністративного права
Запорізького національного університету

Є.В. Курінний

Підпис засвідчую

Є.В. НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

Д.В. Старинський